

УДК: 261.6

КОНЦЕПЦІЯ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ В МАГІСТЕРІУМІ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Оксана Волинець

Національний університет "Львівська політехніка"

(стаття надійшла до редколегії 7.09.2015 р., прийнята до друку – 14.10.2015 р.)

© Волинець О., 2015

Використовуючи системний та структурно-функціональний методи на контент-аналіз, досліджено позицію Католицької Церкви щодо глобальної проблеми загрози війни і необхідності гарантування безпеки народам і націям. З'ясовано, що концепція Магістеріуму виходить з позиції гарантування та дотримання прав людини і ґрунтується на принципах моральності політики, дотримання міжнародних угод, солідарності та гуманізму.

Ключові слова: Католицька Церква, мир, безпека, війна, солідарність, гуманізм.

THE CONCEPT OF PEACE AND SECURITY IN THE MAGISTERIUM OF THE CATHOLIC CHURCH

Oksana Volynets

In modern threats for existing world order, the acute problem of preserving the world peace and security guarantee for all nations and peoples emerges. This particular research examines the concept of peace and security by using a systematic, structural, and functional methods and content analysis which was proposed by the Magisterium of the Catholic Church. Through the analyzing basic documents of the Roman Pontiffs, the author concludes that the conception proposed by them was based on the need to protect and promote human rights. In addition, it is based on the principles of moral policy of solidarity and humanism.

The role and importance of the United Nations in promoting peace is explored. The position of the Catholic Church on the need to rethink the contents of the UN regulations and introduce new mechanisms for overcoming international conflicts as well. In this context, the role of the armed forces is analyzed. The forces, according to Roman Pontiffs hierarchs, have to be designed not for war, but to guarantee national security and conduction of peacekeeping missions. This particular work analyzes the phenomenon of terrorism as a new type of war and the associated problem of refugees. This viewpoint is based on the concept of peace and security in the Magisterium of the Catholic Church. It turns out that the Church insists on the need to ensure all refugees' fundamental rights guaranteed by international humanitarian law.

The universal mechanisms to overcome international conflicts are considered. These mechanisms include the creation of an effective world power that would act as a moral authority for the international community and operate towards peace and security. Those universal mechanisms were proposed by the Catholic Church.

Key words: Catholic Church, peace, security, war, solidarity, humanism.

Сьогодні, в умовах глобальної кризи існуючого донедавна світового правопорядку, викликаній розгортанням військових дій з боку Російської Федерації на сході України та у Сирії, особливо актуальним постає питання гарантування безпеки та збереження всесвітнього миру. У цьому контексті важливою, на нашу думку, є позиція Католицької Церкви, у соціальному вченні якої пропонуються універсальні рецепти подолання негативних суспільних явищ, зокрема війни, як потенційної загрози для існування людства.

Джерельною базою до опрацювання обраної теми стали документи Католицької Церкви, зокрема:

Конституція "Про Церкву в сучасному світі", прийнята II Ватиканським Собором, та Енцикліки Римських Понтифіків "Мир на землі" Івана XXIII, "Сотий рік", "Відкупитель людини" Івана Павла II, "Любов у правді" Бенедикта XVI, Апостольське Послання "Радість Євангелії" Франциска. У цих документах містяться універсальні поради Магістеріуму Католицької Церкви щодо шляхів та механізмів побудови нового типу міжнародних відносин, що ґрунтуються на засадах солідарності, миру та гарантії безпеки для усього світового співтовариства. Незважаючи на універсалізм викладених у зазначених документах ідей, у них через об'єктивні

причини часового характеру конкретно не розглядається контекст сучасної України.

Мета роботи – проаналізувати документи Католицької Церкви постсоборового періоду з метою виявлення у них ідей та пропозицій, можливих для застосування в Україні із встановленням миру та гарантіями дотримання прав людини і національної безпеки.

Своє бачення нового світового порядку Католицька Церква пропонує у соціальній доктрині, яка спрямована на досягнення миру, справедливості і любові та реалізується засобами євангелізації. Церква супроводжує людство на його шляху до побудови міжнародної спільноти, заснованої на засадах солідарності, гуманізму та безпеки. Саме тому Церква надає особливого значення діяльності міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй, покликаної відстоювати мир та гарантувати безпеку держав і націй. Покладаючи великі сподівання на ООН та її прагнення визначити і утвердити в усьому світі істинні і непорушні права людини і націй, папа Іван Павло II наголошує, що кожна держава, яка увійшла до складу ООН, взяла на себе зобов'язання гарантувати права людини [3, с. 34]. Хартія Організації Об'єднаних Націй ґрунтується на загальній забороні використання сили у вирішенні суперечливих питань між державами. Виняток можливий лише у випадках необхідного захисту і заходів, спрямованих на утвердження миру, які знаходяться у компетенції Ради Безпеки (миротворчі місії). Проте в жодному випадку реалізація права на самозахист не повинна виходити за межі необхідності і пропорційності та бути спрямованою проти мирного населення. Невмотивовані превентивні воєнні дії породжують низку серйозних проблем правового та морального порядку. Лише наділені компетенцією органи після детального дослідження ситуації і у разі загрози для миру, можуть дати дозвіл на застосування зброї і санкціонувати втручання у сферу автономії держави.

Розповсюдження зброї масового знищення в останні десятиліття набуло величезних масштабів. Часто молодим державам і націям, що стали на шлях самостійності і незалежності, замість матеріальної і культурної допомоги надається сучасне озброєння, засоби знищення, які дають можливість молодим державам брати участь у військових конфліктах і війнах, які слугують не для захисту їх законних прав і суверенітету, а є формою шовінізму, імперіалізму, неоколоніалізму. Іван Павло II зауважує, що: "...зони зубожіння і голоду, що існують на нашій планеті, могли б бути "удобрені" в короткий термін, якби гігантські капіталовкладення у виробництво зброї, що служить війні і розрусі, були звернені в інвестиції, що служать життю" [3, с. 33].

Особливого масштабу впродовж останніх десятиліть набув тероризм, який Католицька Церква

тракує, як "новий спосіб ведення війни" [2, с. 603]. Сьогодні тероризм, як одна з найбрутальніших форм насильства, вражає усю світову спільноту, зокрема, Україну. Терористи, часто за підтримки військовою силою та оснащенням з боку іншої держави, незважаючи на міжнародне гуманітарне право, без оголошення війни атакують не воєнні об'єкти, а місця компактного проживання мирного населення (міста, села тощо). Тероризм перетворився на тіншову мережу політичної таємної змови. Він використовує складні технології, має у своєму розпорядженні значні фінансові ресурси і здійснює широко-масштабні дії, завдаючи шкоди мирному населенню. У зв'язку з тим, що терористи висуюють свої вимоги у неприйнятній формі, боротьба з цим явищем передбачає дослідження його причин та моральний обов'язок сприяти творенню таких умов міжнародного співжиття, які б унеможливили виникнення тероризму та його розвиток у подальшому. Явище тероризму вимагає цілковитого засудження з боку світової спільноти і не може бути виправданий за жодних обставин.

Наявність у держави збройних сил та військового оснащення викликана необхідністю захисту від можливої агресії. Загалом збройні сили кожної держави покликані слугувати миру, відстоювати безпеку і свободу держави і в такий спосіб робити свій внесок у розбудову миру. У Конституції "Про Церкву в сучасному світі" зазначається, що: "...інше діло вести мілітарні акції для слушної оборони народу, а інше – бажати підкорювати собі чужі нації" [2, с. 60]. Саме тому важливим є збільшення кількості військових, які служать у міжнародних силах, виконуючи миротворчі та гуманітарні місії. Відповідальність за ведення військових дій, які суперечать правам людини і народів чи нормам міжнародного гуманітарного права покладається на військових. Відтак кожен, хто служить у збройних силах, морально зобов'язаний не виконувати злочинні накази, що порушують право народів і його загальні принципи [4, с. 530].

Безумовно, проголошення Декларації Прав Людини та утворення ООН передбачали, що вони стануть своєрідним механізмом перевірки існуючих у світі систем та режимів та їх відповідності критерію загального блага. Однак друга половина ХХ – початок ХХІ століття продемонстрували неспроможність ООН в мирний спосіб врегульовувати міжнародні конфлікти (війни у В'єтнамі, Афганістані, Іраку, Україні, арабо-ізраїльські конфлікти тощо). Загалом уся міжнародна спільнота має моральний обов'язок виступити на захист народів, виживання яких опинилось перед загрозою, і чий права, зокрема фундаментальне право на життя, грубо порушуються.

Жодна держава, як суб'єкт міжнародного співтовариства, не може залишатись осторонь, а у випадку, коли усі механізми мирного врегулювання конфлікту вичерпані і не досягли бажаного результату, конкретні заходи, спрямовані на роззброєння агресора, є не лише законними, а й необхідними і обов'язковими. У разі необхідного захисту невинних жертв війни принцип національного суверенітету не може виправдати невтручання. Проте вжиті заходи повинні відповідати фундаментальному принципу рівності держав та міжнародному праву. Одним з ефективних механізмів впливу на державу з метою торування шляху до переговорів і діалогу є санкції. Їх застосування вимагає аналітики, виваженості, розсудливості, контролю за їх впровадженням та відповідності правовим і моральним критеріям. Застосування європейською спільнотою, США та Україною санкцій стосовно Російської Федерації істотно вплинули на економічну та фінансову ситуацію в Росії, але, на жаль, досі не досягли бажаного результату.

Гарантією нового міжнародного порядку, що ґрунтується на прагненні усіх спільнот до мирного співіснування і досягнення спільного блага, повинно стати оновлене міжнародне право. Відтак Магістеріум Церкви наголошує на необхідності перегляду нормативних актів мирного врегулювання конфліктів з метою розширення сфери їхнього застосування та з вимогою їх абсолютного дотримання і обов'язковості їх виконання для усіх без винятку акторів міжнародних відносин. Зокрема, папа Іван Павло II наголошував: "Так само, як усередині окремих держав особиста помста і репресії поступилися місцем силі закону, так і в міжнародному співтоваристві подібні дії потребують негайної реалізації" [8, с. 267]. Отже, папа акцентує увагу на неможливості застосування "права сильного" у міжнародному праві. У контексті пропозиції Івана Павла II сумнівим залишається факт права вето Російської Федерації, як постійного члена Ради Безпеки ООН, на рішення глобального порядку, результатом яких мало б стати досягнення стійкого та довговічного миру. Католицька Церква не залишається осторонь від коментарів та застережень у разі неправильного вибору міжнародними організаціями підходів та засобів вирішення міжнародних проблем та наголошує на необхідності узгодженої діяльності міжнародних організацій у сферах, особливо важливих для мирного і впорядкованого співіснування націй і народів [2, с. 609, 610]. Інститут переговорів, посередництва, примирення та арбітражу, що є виразом міжнародного права, потребує підтримки з боку усіх акторів міжнародних відносин. Прогрес у цьому напрямку дасть змогу міжнародній спільноті здійснити перехід від простого скупчення держав до структури, у межах якої стає можливим мирне

вирішення конфліктів. Звідси міжнародне право повинно унеможливити диктат волі сильнішого у міжнародних відносинах.

Звертаючись до аналізу прав народів і націй, Католицька Церква розглядає їх у тісному взаємозв'язку з правами людини, адже права народів – це ніщо інше як права людини, що існують на особливому, суспільному рівні життя і є однаковими для усього людства. Кожна нація має право на власний суверенітет, право на існування, на плекання та використання власної мови, на оперття на власну історію, культуру та традиції, на життя за власними звичаями та на побудову власного майбутнього. Світовий порядок вимагає досягнення балансу між окремим та універсальним, а досягнення рівноваги можливе за умови мирного співіснування усіх націй, побудови міжнародного порядку, що ґрунтується на принципах солідарності і поваги до інших. Реалії сьогодення свідчать про гостре порушення прав людини та націй. Війни і насильство, геноцид цілих народів і масові депортації, вихід на глобальний рівень нових форм рабства, торгівля людьми, використання дітей у військових діях – все це приклади порушення прав людини і цілих спільнот. Виникає розрив між "літерою" і "духом" прав людини, коли вони визнаються лише формально" [3, с. 36].

Особливої гостроти та глобального виміру протягом кількох останніх років набула проблема біженців, з якою зіткнулась уся Європа та й зокрема Україна. Як особлива категорія жертв війни, біженці змушені через військові дії покидати рідні домівки і шукати притулку в інших державах, або, як у випадку українських реалій, переміщуватись у межах кордонів держави на території, де не ведуться воєнні дії. Отже, як перед Україною, так і перед Західною Європою постала проблема нагального забезпечення та гарантування прав людини, передбачених міжнародним гуманітарним правом, зокрема: надання притулку, забезпечення продуктами харчування та одягом, надання статусу біженця або внутрішньо переміщеної особи, доступ до освіти та медичного обслуговування тощо. Турбота України про власних біженців, які є громадянами держави, повинна бути спрямована на утвердження загально визнаних фундаментальних прав людини і спрямована на гарантування можливості скористатися з цих прав. Принцип гуманності, який є складовою сумління кожної особи і народу, містить обов'язок захищати мирне населення від жахів війни. Мінімальний захист гідності кожної людини, гарантований міжнародним гуманітарним правом, часто порушується в умовах війни чи з політичних міркувань, які ніколи не повинні домінувати над цінністю людської особи. Сьогодні особливо гостро усвідомлюється потреба перегляду домовленостей у сфері гуманітарних прин-

ципів міжнародного права, їх зміцнення з метою унеможливити їх ігнорування та запобігти будь-яким звірствам і зловживанням. У посланні з нагоди Всесвітнього дня мігранта та біженця (2013) папа Бенедикт XVI зазначає, що Церква на полі міграції діє у двох напрямках. З одного боку, міграція трактується як наслідок бідності, страждань та трагедій, а завдання Церкви та благодійних структур полягає в наданні гуманітарної допомоги. З іншого, – вказується на позитивний аспект міграції та проблему входження мігрантів та біженців у новий соціокультурний контекст. У цьому напрямку завдання Церкви полягає у наданні психологічної підтримки і сприянні інтеграції людини у нову культуру. Особливий акцент папа робить на необхідності задоволення релігійних потреб мігрантів та біженців. Зауважуючи, що кожна держава має право самостійно координувати міграційні процеси, Бенедикт XVI зазначає, що у своїй політиці вона повинна керуватися принципами поваги гідності кожної людини та загального блага [6].

Магістеріум Католицької Церкви цілковито визнає важливість національного суверенітету, який трактується як прояв свободи, що регулює взаємовідносини між державами на міжнародній арені. Створення і зміцнення міжнародного устрою, метою якого стало б гарантування мирного співіснування народів та націй, передбачає визнання морального закону як регулятора міждержавних відносин. Моральний закон має універсальний характер, а відтак він повинен бути загально визнаним, дієвим і незмінним. Необхідною умовою стабільності та мирного співіснування на міжнародному рівні є загальна повага до принципів, які покладені в основу “правової структури, суголосної моральному порядку” [5, с. 47]. Передбачається, що такою “правовою структурою” мала б бути система демократії. Водночас Католицька Церква трактує сучасну демократію не лише як результат формального дотримання низки правил, а як плід свідомого вибору цінностей, які творять основу демократичних процедур. Сенс демократії втрачається, а її стабільність опиняється під загрозою у випадку, коли цінність людської особи, дотримання прав людини, служіння спільному благу нівелюються і перестають бути основним критерієм політичного життя як в окремій країні, так і на міжнародному рівні. Католицька Церква вбачає найбільшу загрозу, що ґрунтується на засадах демократичного устрою світовому порядку в етичному та моральному релятивізмі, який стверджує, що для побудови справедливої ієрархії цінностей не існує жодного критерію. Вступаючи у полеміку з прихильниками такої ідеї, Іван Павло II зауважує, що: “...якщо немає остаточної істини, яка керувала б політичною

діяльність, то владі легко маніпулювати ідеями і переконаннями у власних інтересах. Історія свідчить, що демократія без цінностей дуже швидко перетворюється у відкритий або ледь прикритий тоталітаризм” [8, с. 258–259].

Цінність миру важко переоцінити. Католицька Церква трактує мир і як цінність, і як обов’язок, який у своїй основі спирається на засади розумного суспільного порядку. Мир – це не просто відсутність війни чи стабільної рівноваги між сторонами, що ворогують [2, с. 601]. Католицька Церква трактує необхідність миру, виходячи з розуміння людської особи як образу Бога. Мир – це плід справедливості і любові, його потрібно творити день за днем, усім людством, усвідомлюючи відповідальність за його утвердження. Мир потрібно плекати у кожному народі, кожному поколінні та в кожній людині “...в такий спосіб мир поширюватиметься від родин до різних суспільних об’єднань, доки не охопить усю політичну спільноту” [4, с. 530]. В атмосфері гармонії, любові та справедливості може зростати справжня культура миру, яка здатна охопити усе міжнародне співтовариство. Відтак мир – це плід “...ладу, запровадженого у людському суспільстві Божественним Засновником, який повинні втілювати у життя люди, що прагнуть більшої досконалості” [2, с. 601–602]. Такий ідеал миру може бути реалізований лише за умови забезпечення блага кожної особи.

З метою гарантування загальної безпеки, дотримання миру, справедливості і поваги до прав людини Католицька Церква наполягає на необхідності творення всесвітньої влади, яку будуть визнавати усі нації і держави і яка буде наділена компетенцією “дієвої сили”. У Конституції “Про Церкву в сучасному світі” зазначається, що: “...є очевидним, що мусимо намагатися всіма силами приготувати той час, коли за згодою народів можна буде цілком заборонити всякі війни. А це вимагає, щоб було встановлено якусь публічну, загальну та й усіма признану владу, яка була б оснащена успішною силою, щоб могла запевнити для всіх безпеку, справедливість і пошану прав” [2, с. 606–607]. Важливо, щоб така влада виникла як результат взаємної угоди і не сприймалась світовим співтовариством як супердержава. Важливо, що ця ідея після II Ватиканського Собору набула подальшого розвитку в енцикліках Римських Архієреїв. Зокрема, папа Бенедикт XVI в енцикліці “Любов у правді” наголошує на необхідності пошуку новаторських форм у діяльності міжнародних організацій та нагальній потребі їх реформування з метою наповнення концепції “сім’ї народів” конкретним змістом та формою. На тлі сучасного політичного, економічного, фінансового розвитку невідкладною є

потреба у “...справжньому світовому політичному Авторитеті... для управління всесвітньою економікою, для санації господарств, яких торкнулася криза, для запобігання поглибленню кризи і дисбалансів, які з цього виникають, для реалізації справи остаточного роззброєння, а також гарантування безпеки і миру, для забезпечення охорони навколишнього середовища і регуляції міграційних потоків” [1, с. 107–108].

Логічне продовження аналізу проблеми війни, миру та безпеки знайшло відображення в Апостольському повчанні папи Франциска “Радість Євангелія”. Понтифік зауважує, що в умовах, коли сучасний світ “розтерзаний війнами і насильством”, у деяких християнських спільнотах з’являються нові форми ненависті, поділів, помсти, бажання усіма допустимими і недопустимими засобами нав’язати власні погляди. Народам, які “зранені давніми поділами”, важко сприйняти заклики Церкви до прощення і примирення, що подекуди трактуються поневоленими націями, як зречення свого минулого та ідеалів. Пошук шляхів побудови якісно нового типу міжнародних відносин не може супроводжуватися ізоляцією, яка “є видом іманентності (і) може виражатись у фальшивій автономії, в якій немає місця для Бога” [7, с. 81]. Папа Франциск наголошує на необхідності усвідомлення кожним себе як частини людства і потребі вийти із себе самого, щоб приєднатися до інших у творенні солідарного гуманістичного світу. “Ми всі є в тому самому човні й пливемо до тієї ж пристані!” [7, с. 81].

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що глобальна проблема миру та безпеки тісно пов’язана з дотриманням міжнародного права усіма без винятку акторами міжнародних відносин. Католицька Церква наголошує, що збереження світового порядку, спрямованого на мирне співіснування держав на світовій арені, ґрунтується на засадах гарантування та дотримання прав людини, народів та націй, на визнанні пріоритету моральних цінностей над матеріальними, на дотриманні міжнародного принципу рівності та суверенності держав, на домінантності гуманізму та солідарності у міждержавних взаємовідносинах. Отже, Магістеріум Католицької Церкви послідовно відстоює принцип моральності політики.

Нещодавно Україна отримала статус постійного члена Ради Безпеки ООН. З одного боку, цей статус надає Україні ширші можливості для

утвердження свого місця у світовій політиці, а, з іншого, – ставить нові вимоги та покладає відповідальність за збереження миру і гарантування міжнародної безпеки. Сподіваємось, що Україна виконає покладену на неї місію і забезпечить собі статус надійного партнера, здатного виконувати взяті на себе зобов’язання, що, безумовно, сприятиме врегулюванню конфлікту на сході України. Проблема дотримання миру і гарантії безпеки – це одна з найскладніших проблем сучасності, оскільки вимагає співучасті усього світового співтовариства та усіх людей доброї волі. Відтак наукове осмислення та опрацювання цієї тематики вимагає дослідження усіх аспектів її прояву, що розкриває широкий спектр проблематики для подальших досліджень.

1. *Венедикт XVI. Любов у правді / Венедикт XVI. – Жовква: Місіонер, 2010. – 128 с.* 2. *Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: Свічадо, 1996. – 753 с.* 3. *Іоанн Павел II Искуитель человека. Бог, богатый милосердием. Совершая труд, идите по всему миру / Иоанн Павел II. – SIMVOL. – С. 5–60.* 4. *Катехизм Католицької Церкви. – Синод Української Греко-Католицької Церкви, 2002. – 771 с.* 5. *Мир на землі. Енцикліка папи Івана ХХІІІ про встановлення миру між усіма народами в істині, справедливості, любові та свободі. – Львів: Свічадо, 2008. – 53 с.* 6. *Послання Святішого Отця з нагоди Всесвітнього дня мігранта та біженця на 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.catholicnews.org.ua/poslannya-svytishogo-ottsya-z-nagodi-v>.* 7. *Франциск. Радість Євангелії / Франциск. – Львів: “Свічадо”, 2014. – 220 с.* 8. *Енцикліки Еґо Святейшого папи Римського 1891, 1981, 1991 рр. о труде, человеческой жизнедеятельности, нравственности и морали. – К., 1993. – 278 с.*

1. *Venedykt KhVI. Liubov u pravdi / Venedykt KhVI. – Zhovkva: Misioner, 2010. – 128 s.* 2. *Dokumenty Druhoho Vatykanshoho Soboru. – Lviv: “Svichado”, 1996. – 753 s.* 3. *Ioann Pavel II Iskupil cheloveka. Bog, bogatyiy miloserdim. Sovershaya trud. Idite po vsemu miru / Ioann Pavel II. – SIMVOL. – S. 5–60.* 4. *Katekhyzm Katolytskoi Tserkvy. – Synod Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy, 2002. – 771 s.* 5. *Myr na zemli. Entsyklika papy Ivana KhKhIII pro vstanovlennia myru mizh usima narodamy v istyni, spravedyvosti, liubovi ta svobodi. – Lviv: “Svichado”, 2008. – 53 s.* 6. *Poslannia Svyatishoho Ottsia z nahody Vsesvitnoho dnia mihranta ta bizhentsia na 2013 rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.catholicnews.org.ua/poslannya-svytishogo-ottsya-z-nagodi-v>.* 7. *Frantsysk. Radist Yevanhelii / Frantsysk. – Lviv: “Svichado”, 2014. – 220 s.* 8. *Entsikliki Ego Svyateyshestva papyi Rimskogo 1891, 1981, 1991 gg. o trude, chelovecheskoy zhiznedeyatelnosti, нравственности i morali. – K., 1993. – 278 s.*

